

„...bennem is megvan ez a sehová sem tartozás érzése”

Beszélgetés Pál Judittal

Pál Judit a kolozsvári Babeş–Bolyai Egyetem Magyar Történelmi Intézetének oktatója, megalakulásától 2016-ig az intézet igazgatója, kutatási területe a 18–19. századi Erdély története, a magyarországi dualizmus kori politikai és közigazgatási elit (ezen belül az országgyűlési képviselők és főispánok életútja). Legfontosabb könyvei: *Városfejlődés a Székelyföldön 1750–1914* (2003); *Armeni în Transilvania. Contribuții la procesul de urbanizare și dezvoltare economică a provinciei /Armenians in Transsylvania. Their Contribution to the Urbanization and the Economic Development of the Province* (2005); *Unió vagy „unificáltatás”? Erdély uniója és a királyi biztos működése (1867–1872)* (2010); *Herrschaft an der Gränze. Mikrogeschichte der Macht im östlichen Ungarn im 18. Jahrhundert* (2014, társszerzők: Vári András és Stefan Brakensiek), *A Habsburg Monarchia története 1526–1848* (2014)

Milyen tényezők indítottak el a történettudomány művelése felé vezető úton?

Minden a Tolnai világtörténelemmel és a családi meséssel kezdődött... A sorozat egy kötete a népvándorláskorról, Attiláról és a hunokról megvolt az apai nagyszüleimnek Sepsiszentgyörgyön, akiknél nagyon gyakran voltam – gyakorlatilag ők neveltek harmadikos koromig. Brassóból költöztek át Sepsiszentgyörgyre közvetlenül a bécsi döntést követően. Brassóban mind a magyarok, mind a románok – nyilván különböző okokból, de – csalódással fogadták a döntést, ráadásul nagyapám megijedt a román szélsőségesek randalírozásától, így sebtében autót fogadott, és átköltöztette az új határ túlsó oldalára a családot. Az nem világos, hogy a Tolnai világtörténelem sorozatból csak ez az egyetlen kötet volt-e meg a családnak, vagy egyedül ez élte túl a menekülést. Nem értelmiségi családról van szó ugyanis, a dédszüleim, sok hasonló sorsú székely családdal hasonlóan, a jobb megélhetés reményében költöztek a háromszéki Dálnokból Brassóba. Dédapám az első világháború előtt állami alkalmazott volt, utána, mivel nem tette le az esküt az új államra, elbocsátották a kis állásából, és egy brassói gyárban dolgozott. A családi történet szerint, amikor a bécsi döntés után nyugdíjért jelentkezett, a magyar hivatalnok kioktatta, hogy számár volt, mert tanulja meg: „amilyen a város, olyan a János”. Nagyapám már Brassóban született, gépésznek tanult, mellette sofőrködött is.

Nagymamám gyakran és szívesen mesélt családi történeteket. Ő nagyon korán árván maradt, nyolcéves koráig szintén a nagynya nevelte, így a családi emlékezet generációkat átítelve visszanyúlt 1848-ig. Az üknagynyám 1849-ben született Sepsimagyaróson székely huszár családban. Apja fiatal házasként részt vett a szabadságharcban, a nagyszebeni csatában esett el, ő már apja halála után született. Özvegyen maradt szépnyám soha nem ment újra férjhez, egyedül nevelte lányát és gazdálkodott; egy volt jobbágycsaládból származó fiatal fiút vett maga mellé segítségül. Ő vette később feleségül az üknagynyámat, de ez még két évtizeddel a jobbágyfelszabadítás után is családi viszályt okozott, a templomban is el akarták tiltani a családi pad használatától. Imreh István szülőfalujáról, Bodokról je-

gyezte fel, hogy jóval később, még az 1940-es években is megkülönböztették a szabad székelylely és a jobbágy származásúakat egymástól. Nagymama még egy félig-meddig archaikus világban volt kisgyermek az első világháború előtt, ahol csodájára járt a kis közösség, amikor nagybátyja az első gramofont megvette. Kisgyerekként rácsodálkozott annak a nagyobb falunak differenciáltabb társadalmára is, ahová nagybátyja vitte el az árvát. Úgy képzelte, hogy a helyi nagygazdák hasonlóak a mesebeli hercegekhez. Később szintén nagybátyjával végigélte az 1916-os menekülést, az őszirózsás forradalmat, éltek egy ideig Biharban, majd Máramarosban, ott Huszton konfirmált, meséiben feltűntek magyarok, románok, szászok, zsidók, ruszinok. Bár szegénynek nyomorúságos élete volt, gyermekkorát beárnyozta a megszépítő emlékezet, és a letűnt világ érdekes, színes képe megragadott engem is. Számomra akkor még nem igazán érthető történetek voltak ezek, de nagyon szerettem őket hallgatni. Apai ágon több helységről, de mind Háromszékről származik a családom, anyai ágon Gyergyóból; szintén szabad székelylelyek voltak, földművesek, határőr katonák, amíg a forrásokban egyáltalán nyomon lehet követni a családot. Édesanyám fiatalon került Sepsiszentgyörgyre, de a család nagy része Gyergyóban maradt. Anyai nagyapám részt vett az első világháborúban, ő az olasz frontról, a lövészárokról, a szicíliai hadifogságról mesélt. A szüleim generációjában volt az első értelmiségi a családban.

Én Sepsiszentgyörgyön születtem, ott is nőttem fel, az ottani középiskolában érettségiztem, amit előtte és utána is Székely Mikó Kollégiumnak hívtak, illetve hívnak. Matematika–fizika szakos osztály volt a miénk, egyrészt ezek a tagozatos osztályok számítottak akkoriban a legjobbaknak, másrészt édesapám mindenképpen azt szerette volna, ha olyan foglalkozást választok, amelyiknek jövője van. Ő már a hetvenes-nyolcvanas években jól látta, hogy a számítógépeké a jövő. Korábban is volt már egy nagy vitánk a tanulás kapcsán, ugyanis az általános iskolát magyarul végeztem, de azután ragaszkodott ahhoz, hogy középiskolában román tannyelvű osztályba járjak, hogy jól megtanuljak románul, pedig nagyon szerettem a magyar irodalmat meg a nyelvtant is. Az osztályunkban egyébként két-három kivétellel mindenki magyar volt, a szünetben is állandóan magyarul beszélünk, a román nyelvet csak az órákon használtuk. Matematikáról, fizikáról tudtunk románul beszélni, amikor azonban diákként később Kolozsvárra kerültem, a kollégiumban gyorsan kiderült, hogy például nem tudom, hogyan mondják románul a lepedőt. Az egyszerű, hétköznapi szavak közül sokat nem ismertem. Gyakorlatilag Kolozsváron tanultam meg rendesen románul, már az egyetemi tanulmányaim ideje alatt, mert ott már szükség volt rá.

A pályaválasztást illetően alakult ki a másik nagy konfliktusom édesapámmal. Eleinte kompromisszumot kötöttünk, hogy nem leszek ugyan informatikus vagy mérnök, de legalább fizikára felvételizek. A fizikát amúgy szerettem is, de a felvételi előtt körülbelül másfél hónappal hosszas vívódás után eldöntöttem, hogy az nem lehet, hogy meg se próbáljam azt, amit igazán szeretek, azaz a történelmet. Annak ellenére döntöttem így, hogy az iskolai történelemoktatás alaposan elvehette volna a kedvemet a szaktól, hiszen akkor már az ideológiai kényszeren túl a nacionalizmus is nagyon felerősödött, és javában zajlott a történelemhamisítás. Édesapám nemes egyszerűséggel hazugságnak nevezte az egészet, és őszintén megbotránkozta, hogy én ezt akarom tanulni; hallani sem akart a történelemről, tiltása ellenére jelentkeztem oda, és bár édesanyám igyekezett oldani az ellentéteket, egy fél évig nem is szólt hozzám, annyira haragudott.

Hogyan emlékszel vissza egyetemi tanulmányaidra?

Tervgazdálkodás folyt akkoriban Romániában, országosan évente száz történészhallgatót képeztek, s csak három helyen: Bukarestben ötvenet, Kolozsváron és Iaşiban huszonöt-

huszonötöt, így azután óriási túljelentkezés volt. Emlékeim szerint talán huszonöt jelentkező jutott egy helyre. Az nem volt kérdés, hogy Kolozsvárra jelentkezem, akkor – legalábbis az első két évben – még volt úgynevezett magyar alcsoport (amelyikben különben mindössze négyen voltunk), tehát a tantárgyak egy részét még magyarul lehetett tanulni. Történelem–filozófia szakra jártam, filozófiából jóval több magyar nyelvű tantárgy volt, mint román. A Románia története tárgy természetesen románul folyt, az egyetemes történetet és néhány más tárgyat lehetett csak magyarul hallgatni. 1983-ban, harmadéves korunkban azután megszűnt ez a lehetőség, a nacionalizmus felerősödésével együtt a magyar alcsoportokat is felszámolták.

Amikor mi elkezdtük az egyetemet, már nyugdíjba ment Jakó Zsigmond, Bodor András, Imreh István, tehát alig maradt valaki, aki magyarul (és nem melleles színvonalasan) taníthatott. Csetri Elekkel tanultuk a segédtudományokat és a középkort, Magyarai András az újkort tanította volna, de a magyar alcsoportok felszámolása után már csak a nemzetközi munkásmozgalom történetét hallgattuk nála, azt is románul. A román oktatók között is voltak néhányan, akik színvonalasan oktattak, de érdekes módon többen a filozófusok, mint a történészek közül.

A szakirányválasztást nagyon megkönnyítették nekünk, hiszen az ókor és a régészet eleve nem jött számításba a kötelező dáko-román elmélet, a jelenkor pedig úgyszintén nem, annak ideológiai leterheltsége, az összes pártkongresszus stb. kötelező tanulmányozása miatt. A korszakbeosztás, ami alapján választani lehetett, úgy festett: ókor és régészet, középkor (a középkor a mai napig a román tankönyvekben 1821-ig, a Tudor Vladimirescu-féle szabadságharcig tart, és kora újkorról is csak mostanság kezdenek beszélni), a rövid 19. század, majd a jelenkor. Igazán nagy túlekedés a középkorért és a régészetért volt, én erre a hosszú középkorra, illetve azon belül a kora újkorra szakosodtam. Elvileg tanultunk latint, paleográfiát, de a képzésnek ez a része igen gyenge volt, sarkítva fogalmazhatnék úgy is, hogy tulajdonképpen diplomás autodidakta vagyok. Ez az oka annak is, hogy szép lassan inkább a 18. és 19. század történetére specializálódtam, mert beláttam, hogy az én képzettségemmel középkori, de még kora újkori kutatásokat sem lehet sikeresen művelni.

Érdekes színfoltja volt az egyetemi éveknek a katonai képzésünk, amely Romániában az egyetemista lányoknak is kötelező volt. Minden héten egy nap egyenruhába öltözve kivonultunk a város szélére gyakorlati vagy az egykori Báthori–Apor szeminárium kaszárnyának kinevezett épületébe elméleti képzésre. A jelenlét kötelező volt, és nagyon szigorúan ellenőrizték, akár az egyetemről is kizárhattak a hiányzások miatt. Első és harmad éven ráadásul a nyári vakációban három hétig intenzív képzés folyt, harmad év végén pedig tisztí vizsgát kellett tennünk, és tartalékos alhadnagyok lettünk. Teljesen fölösleges és értelmetlen időtöltés volt, a képzés nevetséges, bár a nevetéstől elvette a kedvünket az ott uralkodó durva hangnem és nacionalista léggör.

Az 1985-ben elkészült szakdolgozatom témáját témavezetőként Csetri Elek találta ki még elsőéves koromban, nekem akkor még nem volt túl sok elképzelésem, s ez a székely eredetkérdés kutatástörténete volt. Nem tudtam, hogy ezzel Magyarországon Kordé Zoltán is foglalkozik, csak 1990 után láttam, hogy ezen a téren nincs sok új lehetőség. Az egyetemen csoporttársam volt Jakó Klára, összebarátkoztunk, s az ő révén kerültem kapcsolatba az édesapjával, Jakó Zsigmonddal, aki szakmai téren a legnagyobb hatást gyakorolta rám. Nagy dolog volt, hogy abban a bezártságban, ami Romániában uralkodott 1989 előtt, használhattam az ő óriási könyvtárát. Enélkül a legújabb magyar szakirodalomhoz egyáltalán nem lehetett hozzáférni. Jakó Zsigmond könyvtára messze földön híres volt, módszeresen küldték neki a könyveket a magyarországi kollegák, éppen azért, mert tudták, hogy az tulajdonképpen zárt közkönyvtárként működik. Egyébként is számomra Jakó Zsigmond volt

„a” történész, szakmai és emberi tekintetben is. Felesége, Margit néni pedig kedvességével, vidámságával a hiányzó családot pótolta.

Hogyan alakult pályád az egyetem elvégzése után?

1985-ben az egyetem befejezése körülbelül olyan volt, mint a paradicsomból való kiűzetés, azután a teljes perspektívatlanság időszaka következett. Soha nem akartam tanár lenni; az általános iskola nyolcadik osztályában a magyar tanárnőm is azt mondta, hogy legyek bármi, csak tanár vagy orvos ne. Akkor én nagyot nevettem, hogy ez a kettő biztosan nem akarok lenni. De az egyedüli lehetőség az egyetem után a tanári foglalkozás volt. Romániában a kötelező kihelyezés rendszere működött akkoriban (azaz egyetem után kötelező volt három évig abban az iskolában tanítani, amelyikbe „kihelyezték” az embert), de korábban legalább létezett egy országos lista, a szabad tanári helyekből az egyetemi tanulmányi eredmények sorrendjében választhattak a végzősök, illetve ha valakinek ott volt az állandó lakcíme, az elsőbbséget élvezett. 1985-ben, amikor mi végeztünk, viszont megszüntették az országos kihelyezés rendszerét; Ceaușescu ezzel is a lakosság homogenizálását akarta felgyorsítani. A Székelyföldre például sok olyan, Bukarestben végzett tanár került, akik egy szót sem tudtak magyarul, a magyar szakos végzősöket pedig abban az évben az idegen nyelv mellékszakkjukkal többnyire Moldvába helyezték. Szóval behívatott bennünket a dékán, és egy papírról felolvasta a huszonöt kolozsvári végzősnek szánt huszonöt helyet, közülük, ha jól emlékszem, hét-nyolc volt összesen Erdélyben. Én viszonylag szerencsésen Vindára, a Besztercéhez tartozó, egykor önálló szász faluba kerültem, ahonnan 1944-ben elmenekültek a szászok. Ennek kis általános iskolájában tanítottam románul egy évig, nemcsak történelmet, hanem állampolgári ismereteket, földrajzot, sőt rajzot és testnevelést is.

Ezt követően viszont édesanyám rábeszélésére sikerült Sepsiszentgyörgy környékére visszakerülni, bár ez, mint utóbb kiderült, nem bizonyult túl szerencsés döntésnek. Alsó- és Felsőcsernátonban immáron magyarul oktattam szintén általános iskolában, de már csak történelmet és állampolgári ismereteket. A nyolcadik osztályban románul kellett volna tanítani a történelmet (ekkor már a földrajzot és történelmet negyedik osztálytól kezdve csak román nyelven lehetett oktatni), de a gyerekek egyáltalán nem tudtak románul. Naponta jártam oda ki, hajnalban, fél négykor keltem, de az is előfordult, hogy Ceaușescu a nagy hidegre és az üzemanyagihiányra való tekintettel egyszerűen leállította a tömegközlekedést, akkor autóstoppal közlekedtünk. De nem ez jelentette a legnagyobb gondot. Kovászna megyében kétségbeesetten erős volt az ideológiai – és nem melleleg nacionalista – nyomás. Minden héten volt egy úgynevezett módszertani nap, amikor összegyűjtötték a megye történelem és filozófia tanárait, és általában a Román Kommunista Párt egyik megyei titkára tartott ideológiai szemináriumokat, azaz Ceaușescu legújabb beszédeit kérdezte ki, megálázva és megfélemlítve a résztvevőket. Ráadásul volt, amikor láncsal és lakattal ránk zárták kívülről az ajtót, hogy mindenki biztosan végigülje az „ideológiai nevelést”. Általában a diktatúra legutolsó éveit végigkísérte a bezártság és a kilátástalanság érzése, teljesen reménytelennek tűnt a helyzet, körülöttünk már minden forrongott, de nem hittük el, hogy Romániában bármi is változni fog.

És akkor teljesen váratlanul jött a nagy fordulat. Olyan euforikus boldogságot életemben még nem éreztem, mint a romániai forradalom decemberi napjaiban. Az első adandó alkalommal ott hagytam a tanítást (akkor éppen Sepsiszentgyörgyön, egykori iskolámban helyettesítettem), s 1990 márciusától a sepsiszentgyörgyi Kovászna Megyei (előtte és utána Székely Nemzeti) Múzeumba kerültem. Az úgynevezett dokumentációs könyvtárban két és

fél évet töltöttem, közben kiállítás is szerveztem, tettem, amit éppen kellett, bár a körülmények nem igazán kedveztek a szakmai fejlődésnek.

Eközben 1992-ben a munkám mellett beiratkoztam doktorálni Kolozsvárra. Ez korábban elképzelhetetlen volt, önmagában a doktori tanulmányokhoz pártajánlásra volt szükség, emellett a nagyon kevés – és egyre csökkenő számú helyre – alaposan megválogatták a jelentkezőket. Ráadásul levéltárban magánszorgalomból nem igazán lehetett kutatatni, ez még a kilencvenes évek elején is problémákkal járt.

A doktori témám a székelyföldi városfejlődés lett, amit Jakó Zsigmond ajánlott, témavezetőm pedig Magyarai András volt – jól jellemzi különben nemcsak az 1989 előtti időszakot, hanem a kilencvenes évekbeli állapotokat is, hogy Jakó Zsigmond nem kapott doktori vezetői jogot, így, ha jól emlékszem, Magyarai volt az egyetlen magyar a doktori témavezetők között.

Közben megalakult a Romániai Várostörténeti Bizottság, amelynek első várostörténeti konferenciájára én is jelentkeztem. Ott ismerkedtem meg a későbbi nagyszzebeni főnökömmel, Paul Niedermaierrel, aki ennek a bizottságnak a szervezője és első elnöke volt. A konferencia után kaptam tőle teljesen váratlanul egy levelet, hogy náluk, a Román Akadémia nagyszzebeni Társadalom- és Humántudományi Kutatóintézetében van egy állás, volna-e kedvem versenyvizsgázni. A vizsga már másnap volt, így nem is tudtam senkinek szólni odahaza, hanem éjjel vonatra ültem, s elutaztam Szebenbe. Ketten voltunk pályázók, végül engem vettek fel. A sepsiszentgyörgyi munkahelyemen egyezségeket kötöttünk, hogy ha találok a magam helyére valakit, nem gördítenek akadályt a távozásom elé.

1993 és 1998 között dolgoztam Nagyszzebenben, a kis munkaközösségben nagyon jól éreztem magam. Huszonegynehány fős kis intézet volt ez, amit 1956-ban hoztak létre, amikor a szászokat politikai szempontból rehabilitálták, s ez egy gesztus volt irányukban; egy évre rá indult a *Forschungen zur Volks- und Landeskunde* című tudományos folyóirat is. Ez az intézet számított Románián belül a szász történelem és kultúra kutatóintézetének, ott készült például a szász nyelvi tájszótár is. A kutatók között is volt még néhány szász, de akkor már a többség román, magyar pedig csak én voltam egyedül. Szakmai tekintetben is vegyes volt az összetétel a szociológustól kezdve a néprajzosig, az irodalmártól a történészig. De általában kellemes légkör uralkodott, ráadásul roppant érdekes volt számomra az internetikus kapcsolatok szempontjából is a milliő.

Niedermaier tagja volt a Nemzetközi Várostörténeti Bizottságnak (International Commission for the History of Towns), ami szorgalmazta, hogy minden országban várostörténeti atlaszokat és bibliográfiát készítsenek, s adjanak ki várostörténeti forrásokat. Főként akadémiai pályázatok segítségével ezt a munkát kezdtük el, az én fő feladatomban a Románia várostörténeti bibliográfiájának alapjául szolgáló számítógépes adatbázis elkészítése és fejlesztése volt, ami elég nehézkesen ment, hisz ez a számítógép-használat hőskorát jelentette Romániában. Emellett szerkesztettem a várostörténeti bizottság hírlevelét, konferenciákat szerveztünk, folyóiratot (*Historia Urbana*) adtunk ki. Élveztem itt a munkát, de nem szerettem volna életem végéig Nagyszzebenben maradni.

Közben 1998 januárjában megvédtem az akkor még kötelezően román nyelven írt doktori disszertációm, ami a következő évben meg is jelent. A magyar nyelvű változat elkészítése azonban még nagyon nagy munka volt, magyarul a könyv csak 2003-ban látott napvilágot. 1998 nyarán véletlenül találkoztam Budapesten a levéltárban Magyarai Andrással, aki közölte, hogy ő nyugdíjba vonul, menjek a helyébe oktatni, és azonnal pályázzam meg az állást. Bármennyire is nem terveztem korábban a tanítást, rövid gondolkodás után úgy láttam, ezt a lehetőséget ki kell használni.

Hogyan szerveződtek magyarországi szakmai kapcsolataid?

Magyarországon – két rövid látogatást leszámítva – először 1990-ben voltam hosszabb ideig; Szegedre Keserű Bálinték hívtak egy továbbképzésre egy hónapra a régi magyar irodalom tanszékre, Jakó Zsigmond közvetítésével. Ez óriási élmény volt számomra. Akkor láttam először, hogy mit jelent egy olyan tudományos műhely, amelyik egyben baráti társaság is, ahol közvetlen, baráti légkörben lehet tudományos kérdésekről beszélgetni, vitatkozni. Ezt követően több-kevesebb rendszerességgel jártam Magyarországra kutatni. Az intézeti munka mellett csak igen lassan haladtam a doktori témámmal, így igyekeztem kihasználni a lehetőségeket, hogy ösztöndíjakkal a Magyar Országos Levéltárban kutathassak Budapesten.

A várostörténeti téma kapcsán először a Kelet- és Közép-Európa Történeti Kutatócsoporttal kerültem kapcsolatba, amely Gyimesi Sándor vezetésével működött a Közgazdaságtudományi Egyetemen. Később Ring Éva és Lipták Dorottya kezdeményezésére a szebeni intézettel együttműködési szerződést is kötöttek. Emellett meg kell említenem a Teleki Intézetet, amellyel Bárdi Nándoron keresztül létesült kapcsolat. Sajnálatos módon mára mindkét intézet megszűnt. Nándort 1990-ben ismertem meg, Sepsiszentgyörgyre is járt rendszeresen, többek között a múzeumba hozott könyveket. A Teleki Intézet azután megszűnéséig találkozóhelye volt a Budapesten tartózkodó határon túli kutatóknak. Az első hosszabb magyarországi kutatóútat pedig az Európa Intézet ösztöndíjának köszönhettem a '90-es évek közepén. Ott ismerkedtem meg többek között Olga Khavanovával és Penka Peykovskával is. Szintén az Európa Intézetnek köszönhettem az első bécsi kutatóútat is. A magyarországi tartózkodások során épültek aztán tovább a kapcsolatok, bejártam a Történettudományi Intézetbe, amelyik később mindkét Bolyai-ösztöndíjam befogadó intézménye lett (Somogyi Éva vállalta mindkét esetben az irányítást). A kilencvenes évek közepétől eljártam a Hajnal István Kör konferenciáira, sok jó, máig (vagy sajnálatos módon, mint Tóth Zoltán vagy Vári András esetében, az illetők haláláig) tartó szakmai és emberi kapcsolatot köszönhetek ezeknek a konferenciáknak. Ha jól emlékszem, mi is ott ismerkedtünk meg, de reménytelen vállalkozás lenne névsorolvasásba fogni. A vidéki intézmények közül először a Debreceni Egyetemmel kerültem kapcsolatba, még mint az általuk szervezett Ady Akadémia résztvevője. Orosz István tanár úr fel is ajánlotta a doktorálási lehetőséget, de ez akkor – ha az ember nem akarta feladni a munkahelyét – túl bonyolultnak tűnt. Jóval később aztán ott habilitáltam. A Pázmány Péter Katolikus Egyetemmel az öremények kutatása révén egy időben szintén viszonylag intenzív kapcsolatom volt.

Tudományos érdeklődésed milyen irányokat vett ekkoriban?

A '90-es években a doktori témám kidolgozása volt az elsődleges feladat. Rá kellett azonban jönnöm utólag, hogy az a tudományos módszertan, amellyel elkezdtem feldolgozni a témát, nem volt igazán alkalmas az anyagra, de akkor már nem volt mód változtatni. Azt akartam ugyanis vizsgálni, hogy mi tesz várossá egy várost; mi az oka annak, hogy az egyik település fejlődik, míg egy másik városi privilégiumok birtokában is stagnál. A probléma azonban az volt, hogy túl kevés városra terjedhetett ki a vizsgálat, összesen tizenkét székhelyföldi kiváltságos település létezett, ez a kis minta nem volt alkalmas kvantitatív elemzésre. Ráadásul a városok iratanyaga vagy hiányzott, vagy különböző okok vagy ürügyek miatt nem volt hozzáférhető (a levéltárak anyagához való hozzáférés vagy inkább hozzá nem férés külön történet, Romániában ugyanis a levéltárak a belüghöz tartoznak, és a régi beidegződéseket csak nagyon lassan sikerül levetkőzni), ezért csak a Magyar Országos Le-

véltárban található erdélyi Gubernium és a belügyminisztérium iratanyagát tudtam használni, így a felettes hatóság prizmáján keresztül vizsgálhattam csak ezeket a városokat.

Közben érdekes kitérőt tettem az örmények története felé. A doktori képzésen belül az akkori rendszer szerint két-három kisebb dolgozatot kellett írni, illetve volt néhány szóbeli vizsga is. 1989 előtt az írógépeket a rendőrség nyilvántartotta, közönséges halandónak nem is volt írógépe, ezért nem tudtam gépelni, 1990 után egyenesen számítógépet kezdtem használni. A doktori témavezetőmnek viszont volt egy régi írógépe, és a doktori felvételi után engem ültetett mögéje, hogy ezeknek a dolgozatoknak és vizsgáknak a címét begépelem egy űrlapra. Amikor azonban látta, hogy szerencsétlenkedem, átvette ő ezt a munkát. Az egyik dolgozat címe az lett volna, hogy „Az örmények szerepe a székelyföldi városfejlődésben”, ő azonban „erdélyi városfejlődésben”-t gépelt, s utólag kijelentette, hogy ezt már nem lehet megváltoztatni. Így azután egy-két évig, ahelyett, hogy a doktori témámat kutattam volna, a szamosújvári, erzsébetvárosi, gyergyói örmények nyomait kerestem, s bár kezdetben egyáltalán nem örültem ennek, utána kedvet kaptam a témához. De akkoriban még alig volt érdeklődés az örmények története iránt, jóval később hívtak ilyen témákban előadni. S majd csak később, 2005-ben született ebből egy kétnyelvű (román és angol) könyv.

Említettem, hogy a székelyföldi városfejlődés kutatásához a forrásanyagot az erdélyi Gubernium iratai képezték számomra. S valahogy e téma lezárása után is nagyon evidensnek tűnt, hogy maradok a történeti Erdély múltjának a kutatásánál. Így utólag belegendolva ma már nem annyira evidens, de egyrészt erdélyiként ez állt hozzám a legközelebb, másrészt akkor az utazási lehetőségek jóval korlátozottabbak voltak, egy egész Magyarországra vonatkozó témát pedig eleve csak Budapesten lehetett volna kutatni.

Elsősorban az átmenet évei kezdtek el foglalkoztatni, az 1867. évi kiegyezést közvetlenül megelőző és követő időszak. A kiegyezés nyomán újra életbe lépett az unió, külön királyi biztost neveztek ki Erdély élére Péchy Manó gróf személyében. Az érdekelt, hogyan próbálták integrálni Erdélyt; milyen kezdeti elképzelések voltak (ha voltak) erre nézve, hogyan alakultak a folyamatok a szándékoktól és elképzelésektől a konkrét gyakorlati megvalósításig, hogyan látták a folyamatot felülről és alulról; mi történt ezekben az években az állandó átszervezések közepette. Annál is inkább, mert korábban a nemzetiségi kérdéson túl nem szenteltek ezeknek figyelmet. Bolyai Kutatói Ösztöndíjat pályáztam és nyertem erre a témára, s óriási segítséget jelentett, hogy ezzel szálláslehetőséget is biztosítottak Budapesten. Ráadásul ezekben az években tértünk át Romániában a bolognai oktatási rendszerre, így volt két-három olyan tanítási év, amikor minden órám az első félévre esett, s a második félévet Budapesten a levéltárban tölthettem.

Vizsgáltam (volna) mindenekelőtt az Erdély integrálására vonatkozó terveket, elképzeléseket, én legalábbis az elején azt gondoltam, hogy létezett kidolgozott program, de azután kiderült, hogy szó sem volt efféléőről. Érdekelt az is, hogy le lehet-e egyszerűsíteni a sémát: a központosított állam a modernizáció megtestesítője, a kiváltságaikhoz ragaszkodó helyi autonómiák pedig a „haladás kerékkötői”. Az integráció kérdésében az erdélyi magyarok sem voltak egységesek, egy részük bizonyos fokú autonómia megtartását szerette volna, egy másik rész viszont a teljes beolvastást követelte; 1867-ben azonban már az is uniópárti volt közülük, aki 1848-ban még ellenezte azt. A magyarországi politikusok pedig egy ideig tologatták maguk előtt a problémát. Horvát Boldizsár igazságügy-miniszter optimista volt, úgy gondolta, fölösleges ideiglenes törvényeket bevezetni Erdélyben, hiszen majd úgymint hamarosan megszületik az egységes magyarországi szabályozás. Így az erdélyi magyarok nagy felháborodására itt egyelőre érvényben maradtak az osztrák törvények, de az ideiglenesség állandósult, a teljes jogi egységesítés több évtizedre, sőt bizonyos pontokon egészen a kor-

szak végéig elhúzódott. A történelem érdekes fordulata, hogy amikor Erdély Romániához került, a románok is még egy ideig érvényben hagyták a korábbi jogrendszert. Problémaként éreztem, hogy mi az egész dualista időszakot Trianon prizmáján keresztül nézzük, ezért úgy tűnik, mintha kezdettől fogva borítékolni lehetett volna a katasztrófát. Nem tartom szerencsésnek ezt a teleologikus szemléletet. Kezdetben nyitottak voltak a lehetőségek. Az akkori politikusok nem láthatták a jövőt, az adott körülmények között próbáltak meg sikeresen politizálni. Persze az kezdetben is látszott, hogy bonyolult folyamat lesz az integráció, hiszen a szászok és a románok egyáltalán nem voltak lelkesek, s a román elit túlnyomó része kezdettől a teljes elutasítás álláspontjára helyezkedett. A magyar kormányzat ugyan az első években határozottan törekedett megnyerni őket, lasszóval próbáltak román hivatalnokokat fogni, akár jelentős hivatali pozíciókba is, de a román nemzetépítés azon szakaszában a román elit minden együttműködőre mint renegátra tekintett. Ráadásul előre átgondolt terv helyett egyre inkább pusztán a napi pártpolitika dominált, a királyi biztos fokozatosan elveszítette befolyását, a Gubernium 1869-es felszámolása után hivatala tulajdonképpen pusztá közvetítő postahivatallá vált a budapesti minisztériumok és a helyi közigazgatási szervek között. Legfeljebb a minisztériumokba került erdélyi hivatalnokok, illetve erdélyi parlamenti képviselők tudták befolyásolni az erdélyi politikát, ők „ki tudtak járni” bizonyos dolgokat. Eredményeimet az *Unió vagy „unifikáltatás”?* című könyvben foglaltam össze.

Ennek a kutatásnak egy kis mellékhatásából készült el a Péchy Manó életéről és hivatali működéséről szóló könyv, amelyet Roman Holec pozsonyi szlovák történésszel közösen írtunk, azonban csak szlovák nyelven jelent meg (*Aristokrat v službách štátu. Gróf Emanuel Péchy* (Egy arisztokrata az állam szolgálatában. Péchy Emánuel gróf), 2004). Péchy ugyanis 1848 előtt Zemplén vármegye adminisztrátora volt, 1860-ban, majd 1865-ben újra Abaúj vármegye főispánjává nevezték ki, így Kassáról került Kolozsvárra. Péchyn keresztül megpróbáltuk a hivatalviselő konzervatív arisztokrácia útjait is bemutatni a reformkortól a kiegyezés utáni évekig. Sajnos kizárólag hivatali iratokból, a sajtóból, mások emlékirataiból, illetve apró adalékokból kellett az életét rekonstruálnunk, mivel Péchy személyes irathagyatéka megsemmisült, részben 1945-ben még Boldogkőváralján a családi kastélyban, majd a maradéka 1956-ban égett el Budapesten a levéltárban. Érdekes munka volt, az adatok utáni nyomozás is Kassától Bécsig, Boldogkőváraljától Budapestig, és érdekes volt kölcsönösen szembesülni egymás nemzeti és másfajta elfogultságaival, a korszakot illető különböző felfogásával.

A korábbi téma kapcsán merült fel a kérdés: mennyire sikerült az erdélyi politikusok integrációja a magyar politikai életbe? Létezett-e erdélyi „lobby” a dualizmuskori Magyarországon? A királyi biztos iratainak vizsgálata közben figyeltem fel arra, hogy amíg az országgyűlési képviselők között Erdélyben 1867 után nagyon hamar feltűntek nagyobb számban magyarországi politikusok, a főispáni hivatalra ez nem volt jellemző, arra túlnyomórészt továbbra is erdélyieket neveztek ki. Érdekel, hogy tekinthető-e az erdélyi főispánok elkülönült elit csoportnak, s hogyan ragadható meg a magyar történetírásnak az a toposza, hogy az arisztokrácia 1867 után megtartotta politikai befolyását. Így azután egy újabb Bolyai Kutatási Ösztöndíj témája az erdélyi dualizmus kori főispánok prozopográfiai vizsgálata lett, amelynek eredményeként egy kollektív biográfia elkészítését tervezem, ennek befejezése az egyik legfontosabb feladatomban most.

Mindezekkel párhuzamosan a néhány évvel ezelőtt elhunyt magyarországi történész Vári Andrásan keresztül belekerültem egy a Volkswagen Stiftung által finanszírozott nemzetközi kutatási projektbe, melynek célja a helyi hatalomgyakorlás módozatainak összehasonlítása volt a Német-római Birodalomban, Csehországban és Magyarországon a 18. szá-

zadban – uradalmak, illetve falvak és városok vizsgálatán keresztül. A modern állam kiépülését, a központi hatalom és a helyi társadalmak közti bonyolult kölcsönhatásokat próbáltuk megvilágítani. A programot a kasseli egyetem koordinálta, részt vettek még a česke budejovicei egyetem kutatói és mi. Vári András uradalomtörténeti kutatásai kapcsolódtak a programhoz, és a Károlyi családot választotta vizsgálódása tárgyául, Dominkovits Péter – aki később kapcsolódott be – a nyugat-magyarországi főurak és köznemesek közti kapcsolatokat elemezte, engem eredetileg várostörténészként szerveztek be, azt kellett volna vizsgálnom, hogy Nagykarolyban hogyan folyt a helyi hatalomgyakorlás. Nehezen szántam rá magam a részvételre, részben a korábbi befejezetlen kutatásom miatt, másrészt mert a 18. századi magyarországi állapotok között nem mozogtam otthonosan. Az hamar kiderült, hogy magának a városnak szinte egyáltalán nem maradt fenn iratanyaga, így Szatmárnémetit kezdtem kutatni, az utóbbi levéltára ugyanis részben Kolozsváron van. Szatmárnémeti éppen a 18. század elején szerezte meg a szabad királyi városi rangot, és ennek kapcsán összeütközésbe került a vármegye leghatalmasabb családjával, a Károlyiakkal. A Károlyi család levéltára alapján kibontakozott a harc a város és Károlyi Sándor között, majd két, a város és a Károlyiak közti összekötő személyt vizsgáltam. Az egyik, Eröss Gábor Károlyi Sándor mellett a kurucok oldalán harcolt, majd szatmári harmincados lett. A másik Károlyi-kliens egy generációval később élt: Zanathy József Vas vármegyéből került Szatmárnémetibe, volt a vármegye főjegyzője is, de katolikusként egy időre a protestáns városra erőszakolták főbíróként.

Számomra igen vonzóvá vált ez a feladat, és nagy élvezetet jelentett a kutatás, mivel korábban strukturalista ihletésű, társadalomtudományos megalapozottságú történetírást próbáltam művelni, de a nagy struktúrák, folyamatok és számok mögött teljesen elveszett az ember, s most végre a kutatásaimban hús-vér emberekkel találkoztam, leveleiket olvasva furcsa közelségbe kerülve velük. Másrészt ekkor tapasztaltam meg, milyen is egy kutatócsoporttal együtt dolgozni. Általában kétnapos találkozóinkon reggeltől estig intenzív munka folyt, kéziratokat vitattunk meg, ment a kérdés-felelet. A projektet névleg Heide Wunder, de ténylegesen Stefan Brakensiek vezette, aki a bielefeldi Jürgen Kocka-féle iskolából jött, egyrészt nagyon felkészült volt, másrészt intenzíven érdeklődött a többiek kutatása iránt, és mindemellett kellemes, baráti légkört tudott teremteni a találkozókön. Az egymásnak feltett kérdések tudatosították bennünk saját gondolkodásunk és történetírói hagyományaink sémáit is, amiket korábban természetesnek vettünk, és az összehasonlításokból is sokat lehetett tanulni. A projekt egy tanulmánykötettel zárult (Stefan Brakensiek – Heide Wunder (Hg.): *Ergebene Diener ihrer Herren? Herrschaftsvermittlung im alten Europa*. Köln–Weimar–Wien, Böhlau, 2005.), de Andrással úgy gondoltuk, hogy Kelet-Magyarországra, a Károlyi családra és klienseire vonatkozóan annyi anyag összegyűlt, hogy mindenképpen érdemes azt egy külön könyvben megírni, amelyben egyúttal a klienspatrónus viszonyt, a kliens és patrónus közti kooperáció működését és átalakulását is felvázolnánk a 18. század elejétől a 19. század közepéig. Sokat terveztük, javítottuk, számtalanszor megvitattuk a szöveget – András nagyon inspiráló kolléga volt, állandóan járt az agya –, és amikor már körülbelül a kézirat 90%-ával készen voltunk – András ennek egy részét kívánta nagydoktori értekezéséként benyújtani –, hirtelen, egy gyors betegség nyomán sajnos meghalt. A szöveget azután a hatalom „mikrotörténetéről” Stefan Brakensiekkal fejeztük be, s 2014-ben jelent meg németül a Böhlau Kiadónál (*Herrschaft an der Gränze. Mikrogeschichte der Macht im östlichen Ungarn im 18. Jahrhundert*. Köln – Weimar – Wien, 2014. Adelswelten, 2.).

A főispánok utáni nyomozás során kezdtem bele a dualizmus kori erdélyi országgyűlési képviselők adatainak összegyűjtésébe. Ennek nyomán a kolozsvári egyetemen belefogtunk

egy olyan projektbe, amely az 1865/1866 és 1918 közötti országgyűlési képviselők és a választásokon indult többi jelölt adatainak a feltárását tűzte ki célul; nemcsak a történeti Erdély, hanem az 1918 után Magyarországtól Romániához került területekre vonatkozóan. Azért volt szükség erre a tágabb földrajzi keretre, mivel az akkori tanszékvezetőm, Nicolae Bocşan doktoranduszaival együtt végeztük a feladatot; közülük kiemelkedő szerepet játszott Vlad Popovici, akivel azóta is együttműködünk. (Az akkori romániai rendszerben ugyanis docensként nem lehettem doktori témavezető, a sikeres pályázathoz viszont – amelynek én voltam a vezetője – szükség volt két-három doktoranduszra is. Érdekes módon Kövér Györgynek köszönhetően előbb lett az ELTE-n doktori vezetési jogom, mint a saját egyetememen, ahol végül is hosszú bürokratikus procedúra nyomán éppen ennek köszönhetően fogadtak be a doktori iskolába.) A korábbi adatgyűjtésekhez képest a miénk abban jelent újdonságot, hogy az időközi választásokat is bevontuk, s nemcsak a választásokon nyertes képviselőkre, hanem valamennyi jelöltre gyűjtöttünk adatokat, ilyen téren főképp a sajtót hasznosítottuk. Eddig megjelent egy angol nyelvű tanulmánykötet (*Elites and Politics in Central and Eastern Europe, 1848–1918*, 2015), most készítjük a kutatás eredményeit bemutató kötetet, a táblázatos rész már készen van, de az elemző tanulmányon még dolgozunk. Ez utóbbi azért sem lesz egyszerű, mert a földrajzi keretek jobb szakmai meggyőződés ellenére kerültek a pályázatba, szerintem ugyanis tudományosan nincs relevanciája a mai határok visszavetítésének. Ezt a problémát talán a régiók összehasonlításával tudjuk majd kiküszöbölni.

Mindeközben rájöttem, hogy velem párhuzamosan mások is gyűjtögetik a magyarországi adatokat. Egy kolozsvári beszélgetés nyomán jött létre az együttműködés Pap Józseffel; ott határoztuk el, hogy jó lenne összerakni az egyéni kutatásokat. Pap József az egri egyetemen össze is szervezte a kutatócsoportot, és egy OTKA pályázat keretében azt vállaltuk, hogy a történeti Magyarországra vonatkozóan a dualizmus korára összeállítunk egy történeti almanachot, amely a parlamenti képviselők mellett az aktív főrendi házi tagokat is tartalmazza. Ennek első kötete jövőre fog elkészülni, amit remélhetőleg majd továbbiak követnek.

Közben tavaly (2016-ban) jelent meg a három kötetes *Székelyföld története*, harmadik kötetét Bárdi Nándorral együtt én szerkesztettem, és több fejezetet is írtam a 2., de főleg a 3. kötetbe. A munka – egyedülként eddigi pályafutásom során – felkérésre született, Székelyudvarhely volt polgármestere, Bunta Levente kezdeményezte és finanszírozta a vállalkozást, amelynek főszerkesztője Egyed Ákos volt, a szerkesztőbizottság tagjai pedig az említetteken kívül Benkő Elek, Hermann Gusztáv Mihály, Oborni Teréz és Reisz T. Csaba mint olvasószerkesztő voltak. Bár a kezdeti elképzelés az volt, hogy a meglévő anyagból próbálunk közérthető, de tudományos színvonalú összefoglalót írni, kiderült, hogy bizonyos területeken annyi a fehér folt, hogy szükség van alapkutatásokra is. Erre azonban alig volt idő, így egyrészt az állandó időzavar, másrészt a huszonkét szerző munkájának az összefésülése állította igen nehéz feladat elé a szerkesztőbizottságot.

Írtál egy Habsburg Monarchia történetet is. Miért vállalkoztál ilyen merész feladatra?

Az egyetemen kirótt feladat az oktatókra, hogy egyetemi tankönyvet írjanak. Úgy láttam, a magyar történelemtől egészen jó, használható tankönyvek léteznek, a Habsburg Monarchia történetére vonatkozóan viszont nem. Az egyetemre kerülésemtől óta választható tárgyként oktattam Habsburg történetet a 16. század elejétől 1918-ig. Az OeAD Richard Plaschka-ösztöndíjával több részletben hosszú ideig volt alkalmam a bécsi könyvtárakban olvasni, végül az 1526 és 1848 közötti időszakról készült el az összefoglalóm. Nagyon érdekes fel-

adat volt ez ismét csak számomra, hiszen eddig mindig alapkutatásokat végeztem, levéltári forrásokkal, most pedig a magam élvezetére (is) olvashattam feldolgozásokat, amiből azután összerakhattam a magam képét, igazán nagyon élveztem – csak remélni tudom, hogy a diákjaim és az érdeklődők is haszonnal fogják forgatni. Időközben ugyan két új összefoglaló is megjelent, az egyik német, a másik angol nyelven, de a diákok jó részét még magyarul is nehéz rávenni az olvasásra.

Hogy látod, mennyire épülnek be az erdélyi tudományosság eredményei a magyarországi történeti szakirodalomba?

Úgy látom, kevésbé hasznosulnak az eredményeink, persze nehéz általánosítani, vannak területek, ahol jobban, és vannak olyanok, ahol kevésbé. Talán az is az oka lehet, hogy erdélyi történelemmel foglalkozunk elsősorban, s azt a magyarországi kollegák némileg periférikus témának tekintik. Nem véletlen, hogy a fejedelemség kora vonzza Magyarországról is a legtöbb kutatót. Jakó Zsigmond mondta egyszer, hogy lebegünk, mint Mohamed koporsója ég és föld között – a magyar és a román történetírás között –, s bennem is megvan ez a sehová sem tartozás érzése. Én a helyzetünket úgy fogalmaztam meg, hogy nem híd vagyunk a két történetírás között, hanem inkább sziget. És ezen sokszor a jó személyes kapcsolatok sem segítenek. Nagyon hasonló a helyzet amúgy a román történetírás vonatkozásában is, annak ellenére, hogy rendszeresen publikálunk románul is, csak éppen úgy tűnik, senki sem olvassa.

Milyen sikereid, kudarcaid voltak és vannak az egyetemi oktatás terén?

1998 őszén kezdtem el oktatni Kolozsváron az Újkori Történeti Tanszéken, ahol ketten voltunk akkoriban magyarok, s azonnal rám zúdult Magyar András összes korábbi órájának terhe – de már magyarul taníthattam. Közben ugyanis újra indult ott a magyar nyelvű oktatás, s ennek megfelelően fokozatosan bővítették a tanári kart. Ez azonban kezdetben egyszerűen a mi diákkorunk viszonyainak visszaállítását jelentette: a román történelem és más szaktantárgyak oktatása románul folyt, az egyetemes történetét és néhány más tárgyát pedig magyarul. Azt, hogy ezzel együtt Magyarország történetét is lehessen tanítani az egyetemen, nekünk kellett – az akkori magyar dékánhelyettes ellenében – kiharcolni a kétezres évek elején. Először elkezdtünk előadássorozatokat szervezni ismert magyarországi előadókkal, például R. Várkonyi Ágnes, Kubinyi Andrást hívtuk meg. Akkor még igen nagy évfolyamok voltak, az érdeklődés pedig óriási, a protestáns teológiai intézet nagy termét kellett kölcsönvenni ezekre az alkalmakra. Ennek nyomán engedélyezték „A magyar nép története” címen az új tárgy bevezetését, előbb egy, majd négy félévben. Azóta tanítom az újkori részt. Szintén fontos volt kezdettől, hogy különböző pályázatok segítségével meg tudtam hívni a társadalomtörténet képviselőit is, így például Gyáni Gábor és Kövér György nagy érdeklődés mellett, pár nap alatt tömbösítve megtartották a Magyarország társadalomtörténetéről szóló kurzusukat. Egy-egy előadásra azonban sokan mások is eljöttek.

Önálló Magyar Történeti Intézet csak 2011-ben alakulhatott az akkor hatályba lépő új tanügyi törvény nyomán. Ennek első igazgatójaként (2016-ig) időm nagy részét a szervezés és adminisztrálás emésztette fel. Nem volt könnyű feladat a korábban öt tanszéken dolgozó kollégákkal – összesen tizenhárom-tizennégy emberrel – mindazt a munkát elvégezni a szakirányok akkreditációjától a tantervek elkészítéséig, a gyakorlat megszervezésétől az órátartásig, amit négy román tanszék ötször annyi oktatóval végzett. Jelenleg hét BA (történelem, régészet, művészettörténet, könyvtár, levéltár, nemzetközi kapcsolatok, kulturális

turizmus) és két mesteri (kulturális örökség kutatása és hasznosítása, jelenkor története és nemzetközi kapcsolatok) szakirányunk van, s összesen tizennégyen oktatunk. A tantárgykínálat állandó bővítésére viszont csak a társult oktatók és a vendégtanárok segítségével van lehetőségünk (Magyarországról többek között Romsics Ignác, Erdősi Péter vagy N. Rózsa Erzsébet évek óta rendszeresen több tantárgyat is oktatnak). Már több mint egy évtizede igyekszem a történelem szakkollégiumban a kutatást is megkedveltetni a diákokkal. A román doktori iskola keretében szintén a 2011-es tanügyi törvény nyomán van lehetőség magyar nyelvű képzésre is. Jelenleg körülbelül húsz-huszonöt hallgatónk van, köztük jó pár tehetséges, tehát lenne utánpótlása az erdélyi magyar történetírásnak, csak tudnánk őket megtartani a pályán. Sajnos álláslehetőségük alig van, a romániai kutatóintézetekben legfeljebb csak elvétve található magyar kutatók, az Erdélyi Múzeum-Egyesület kutatóintézetében a szűkös finanszírozás miatt szintén nincsenek új állások, legfeljebb néhány székelyföldi múzeum kínál egy-két alulfizetett muzeológusi állást. Frustráló érzés tanárként látni, hogy a tehetséges fiatalok kénytelenek pályát módosítani vagy kivándorolni, és még frustrálóbbról látni, ha a nagyon kevés kutatói hely valamelyikét nem a legjobb, hanem a legélmesebb kapja meg. Vannak azért örömök is, például amikor az ember tanítványai okos szövegét olvassa, vagy volt tanítványaival kollégaként találkozik konferenciákon, kezébe veszi frissen megjelent könyveiket.

Hogyan szólnak jelenlegi kutatási terveid?

Előttem áll a főispánokról megkezdett kutatás befejezése, ahogy az országgyűlési képviselőkről szóló projektek lezárása is. Szintén adós vagyok a Habsburg Monarchia történetének második részével, az 1848 és 1918 közti időszak megírásával. Ezenkívül foglalkoztat az államszervezet teljes szétesésének megrázó folyamata az első világháború végén, elsősorban 1918 őszén, amivel eredetileg a főispánok kutatása kapcsán találkoztam. Érdekes és szomorú időszak. Korábbi kutatásaimból is rengeteg résztéma maradt még feldolgozatlanul, de lehet, hogy az érdeklődésem is túlságosan szerteágazó. Jakó Zsigmondnak volt egy hasonlata: a jó történész olyan, mint a jó vadászkutya, kitartóan követi a nyomot, nem kalandozik el. Hát, én nem lennék jó vadászkutya... Régi terveim közé tartozik egy erdélyi arisztokráta, illetve egy dzsentri család történetének felvázolása is. Roppant érdekes az anyag, de őszintén szólva az utóbbi olyannyira illeszkedik a történetírásnak a dzsentri dualizmus kori történetéről kialakított sémáiba, hogy az már-már gyanús. De csábít a feladat, csak legyen elég időm rá.

Köszönöm a beszélgetést!

Budapest, 2017. február vége, március eleje

Az interjút készítette: DEÁK ÁGNES